

بیمه در ایران؛

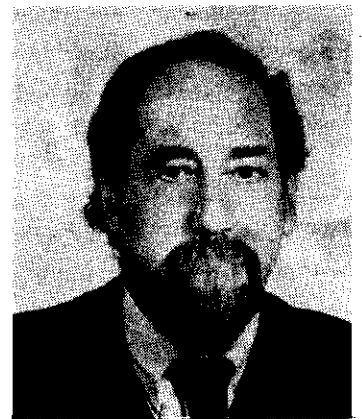
پیدایش، پیشرفت‌ها و...

مقدمه:

«اگر تکامل اجتماعی انسان را پویایی به سوی رشد و توسعه امکانات زندگی و آسایش و فراغت انسانی به‌شمار آوریم، نهاد جامعه‌گرا و جهان وطن بیمه نیز در این فرایند نقش دارد. این نهاد در کنار کارکردهای برجسته‌تر تجاری، می‌تواند از امکانات زندگی اجتماعی انسانها حفاظت کند، به رشد و توسعه اقتصادی و انسانی جامعه یاری دهد و از راه گردآوری حق بیمه‌های اندک از گروههای بیشتر برای جبران خسارتهای گران وارد بر گروهی اندک یا بسیار، نمودی از همکاری اجتماعی میان انسانها را تحقق بخشد و فراتر از این، گونه‌ای همکاری انسانها را در جهان، با به‌تسامح، آرمانی از دادگری میان انسانها و جامعه‌های انسانی را جامعه عمل پیوشاند؛ مشارکت بیمه‌گذاران جهان به‌دستگیری بیمه‌گران و از جمله بیمه‌گذاران ایرانی در جبران خسارتهایی مانند طوفان سال ۱۹۸۸ کره شمالی نمونه‌ای از این شمار را به‌دست می‌دهد. یا شاید دست کم در زمان حاضر نویدی از افق رشد و توسعه بیمه در راه تکامل جامعه‌های بومی و جهانی فراروی ما می‌نهد.

نهاد اجتماعی-اقتصادی بیمه در ایران نیز همچون دیگر سرزمینها نشیب و فرازهایی را پشت‌سر گذاشته و پیشرفت‌ها و تحولاتی گاه درخشان و فروشندگیهای گاه درخور نگره‌نویسی به‌خود دیده است و شاید هنوز گامهای نخستین رشد را با درنگ برمی‌دارد تا باری مگر به باری روشن بینهای جامعه‌اندیشان، در بستر توسعه قرار گیرد و بر ایمنی جامعه ناامنی کشیده‌ما بیفزاید. جامعه‌ای که آماج آلام و بلاهای بیشمار و پرمخاطره بوده است.

باری نوشته حاضر با هدف روشنگری آنچه در ایران بر بیمه گذشته از دیده و به‌دست یکی از صاحب‌نظران صنعت بیمه که خود در تدوین قوانین و مقررات بیمه در ایران نقش داشته، نگاشته شده است.»

نویسنده: دکتر امیرج علی آبادی

تاریخچه بیمه ایران

معروف لویبزل لندن برای مبادله اطلاعات و معاملات بنیاد گرفته است، جریانی که با تفاوتی در بندرهای تجاری بزرگ جنوب و آنورس هم به وجود آمد. اما در ایران، ما نه قهوه‌خانه لویبزل داشتیم نه ورق بزید

پیدایش بیمه در دنیا، بنا بر تاریخ، از تجمع بازرگانان و دریانوردان انگلیسی در قهوه‌خانه

وزارت مالیه
اداره
دایره

بتاریخ ۱۳ / ۶ ماه ۱۳۱۴
نمره ۲۴۹۳۱ ضمیمه
موضوع

بندر جنوا و آنورس و نه قدرت تجاری دریایی بودیم؛ خیلی هم دیرتر از کشورهای اروپایی وارد دنیای اقتصاد مدرن شدیم. رابطه بیمه و اقتصاد مدرن هم بر کسی پوشیده نیست. اما دور هم نیست که شکلهایی ابتدایی از بیمه به صورت تعاون یا معاوضت مقابل در روستاها و در میان بعضی قشرهای شهری نظیر تجار مورد عمل بوده باشد. بازرگانی که کالاهايش غارت یا سرقت می شد یا به شکلی از میان می رفت و بیم ورشکستگی داشت از کمک و دستگیری سایر تجار برخوردار می شد. ممکن است صندوقهای قرض الحسنه ای که امروزه بیشتر به کارهای بانکی می پردازند، در گذشته به انجام نوعی بیمه در صورت وارد شدن خسارتی به یکی از اعضا، دست می زدند، اما سخن از بیمه به معنای امروزی آن، در مورد مؤسسات تعاونی یاد شده غیرمنطقی به نظر می رسد چرا که این نهادها (اگر هم وجود داشته اند) هرگز تحولی به جانب یک مکانیسم آگاهانه به منظور سرشکن کردن خسارت از طریق جمع آوری حق بیمه پیدا نکردند و میان این اشکال ابتدایی با ایجاد و گسترش مؤسسات بیمه هیچ رابطه ای وجود ندارد.^۱

وزارت مالیه تعهد مینماید که مبلغ هفت میلیون و

پانصد هزار ریال قسمت نقدی سرمایه شرکت بیمه

ایران را تحت اختیار هیئت مدیره شرکت مسز بور

بگذارد.

حتی فعالیت برخی نمایندگان گنجهای مؤسسات خارجی را که احياناً در بعضی از نقاط شمالی، جنوبی شرکت به گرفتن بیمه به حساب موسسه مادر (که در خارج از کشور قرار داشت) می برداختند نمی توان سرآغاز پیدایش بیمه در ایران دانست چرا که اولاً گستره فعالیتهای آنها بسیار محدود بود و ثانیاً به عنوان فعالیت مستقل شناخته نمی شد.

در حقیقت پیدایش بیمه به عنوان نهاد، از زمانی است که مقرراتی دربارهٔ این فعالیت در متون قانونی پدید آمد. مهمترین این متون یکی قانون تجارت است که در آن کلیه عملیات بیمه بحری و غیر بحری عمل تجاری شناخته شد و مهمتر از آن ماده هشتم قانون ثبت شرکتهای مصوب دوم خرداد ماه ۱۳۱۰ است. و جالب آن که هردوی این موارد مقارن است با آغاز تحکیم دولت جدید و بیمه هم در زمان وزارت دادگستری شادروان داور که بحق بانی بسیاری از مقررات مهم و برپایی شرکتهای بانکهاست، که در این زمینه نیز، سرانجام به تأسیس شرکتهای بیمه ایران انجامید.

ماده هشتم قانون ثبت شرکتهای که در بالا یاد شد مقرر می داشت «شرکتهای بیمه اعم از ایرانی و خارجی تابع نظامنامه هایی خواهند بود که از طرف وزارت عدلیه تنظیم می شود و قبول تقاضای ثبت شرکتهای فوق و شرایط راجعه به ادامه عملیات آنها

منوط به رعایت مقررات نظامنامه های مزبور خواهد بود.»

اهمیت این ماده که باید آن را سرآغاز پیدایش بیمه در ایران دانست در این است که براساس آن:

- ۱- بیمه به عنوان یک فعالیت مستقلی به رسمیت شناخته شد.
- ۲- فعالیتی که روجه پیدایش و سپس توسعه و گسترش بود. از آشفتگی و بی بندوباری خطرناکی که ممکن بود به زیان بیمه گذاران و بیمه شده گان باشد نجات یافت.

صنعت بیمه ایران، حتی قبل از تشکیل شرکت سهامی بیمه ایران همچون بسیاری از نهادهای دیگر مرهون اندیشه های شادروان داور است که بحق باید او را کلمتر ایران دانست. داور پایه گذار دو رکن اساسی هر حکومت جدید و مستقل یعنی دادگستری و دارایی بود. خدایش بیامرزاد.

با این ماده موجز و مختصر بیمه در ایران حق حیات رسمی یافت و اندکی بعد با تصویب ماده واحده مورخ ۱۳۱۰/۶/۸ راجعه به شرکتهای بیمه

۱. ژان باتیست کلب (۱۶۸۳-۱۶۱۹) وزیر لویی چهاردهم، شخص خستگی ناپذیری که در اصلاح تمام شئون دولتی از دارایی و دادگستری گرفته تا سازمان صنایع و کشتیرانی و مالیاتها کوشید و از آنجا که با فسادهای مالی دربار به مخالفت برخاست کم کم کنار زده شد.

۱. در امتیازنامه ای که در ۲۳ آذرماه ۱۲۶۹ هجری شمسی از طرف ناصرالدین شاه به یکی از اتباع روس به نام لازار پولیاکف برای انجام عملیات حمل و نقل به مدت ۷۵ سال داده شد خوشبختانه موضوعاً منتفی شد، آمده بود که: «اداره بیمه و نقلیات حق خواهد داشت که در جمیع بلاد و قراء و نقاط ممالک محروسه ایران از قرار تفصیل ذیل بیمه و تضمین نماید: اولاً هر قسم اموال مخلفات و املاک را از خسارات و ضرر و خرابی که از حریق یا بواسطه سوءاستعمال و اسباب در حریق و یا بواسطه در بردن اثاث البیت در صورتی که بیمه شده باشند ضمانت خواهد نمود. ثانیاً محصولات زراعی را از خسارتی که به واسطه تگرگ حاصل می شود، ثالثاً هر نوع حیوانات را از مرگ و میر، رابعاً مال التجاره و بارهای کشتی و امانات و عموماً هر قسم محمولات و اشیاء گرانبها و کشتی بادی و کرجی و قایقهای که بار داشته یا خالی باشند و واگن و مسافری کشتی و کرایه خواه در کشتی یا در خشکی بوده باشند و غیره را بیمه خواهد کرد و از هر قسم خسارات و خطر که هنگام نقل به خشکی یا به دریاچه یا به رودخانه یا به نهرهای طبیعی و یا به نهرهای مصنوعی وارد آیند، خامساً سرمایه ها و منافع آنها را که بعد از انقضای مدتی که در کسرات اداره بیمه معین شده به صاحب تنخواه، یا به وراثت کارسازی خواهد شد. سادساً مسافری بیمه شده را از هر قسم حوادث و مخاطرات که در عرض راه اتفاق بیفتد...» نقل از کتاب «بیمه در ایران» به نقل از کتاب «عصر بی خبری یا تاریخ امتیازات در ایران» تألیف ابراهیم تیموری-تهران سال ۱۳۳۲

عمر و قانون حق الثبت شرکتهای بیمه مصوب ششم آذرماه ۱۳۱۰، تکلیف ثبت و فعالیت مؤسسات بیمه فعالیت یافت.

سال ۱۳۱۰ را نیز بحق باید سال پیدایش بیمه در ایران دانست. چرا که در این سال سیل قوانین و نظامنامه ها و مقررات مربوط به بیمه یکی پس از دیگری جاری شد: در ششم آذرماه ۱۳۱۰ مقررات راجع به تنظیم قراردادهای بیمه به زبان فارسی، در یازدهم دی ماه مقررات راجع به قراردادهای بیمه بحری و بالاخره مقررات راجع به ماده ۸ قانون ثبت شرکتهای که در اول اردیبهشت ماه ۱۳۱۱ به تصویب وزارت عدلیه رسید. اگر مجموع قوانین و مقرراتی که در این برهه از زمان تنظیم و تدوین شد به تحلیل کشیده شود چه بسا نکته های مهم که بعدها در قوانین و مقررات مربوط به بیمه منعکس شد، آشکار گردد و اهمیت این متون ظاهر کوتاه و موجز در نکوین و تحول صنعت ملی بیمه بیش از پیش معلوم شود.

عادت بر این جاری است که تاریخ شروع صنعت بیمه را در ایران، مقارن با تشکیل شرکت سهامی بیمه ایران بدانند و تشکیل این شرکت را مبداء تقسیمندبهای بعدی قرار دهند. تشکیل شرکت سهامی بیمه ایران در سال ۱۳۱۴ مبداء پیدایش صنعت ملی بیمه ماست، چرا که تا آن زمان هیچ شرکت بیمه ایران تأسیس نشده بود و شرکت سهامی بیمه ایران نخستین شرکت بیمه ای بود که با سرمایه ایرانی و به همت ایرانیان تأسیس شد.

اقا همان طور که در بالا یادآور شدیم «نهاده شدن» بیمه در ایران به سال ۱۳۱۰ برمی گردد که سرانجام به تشکیل این شرکت در سال ۱۳۱۴ انجامید که باز افتخار آن به مرحوم داور و همکاران وطن پرست نزدیکش تعلق دارد.

اگر سال ۱۳۱۰ تا ۱۳۱۴ را یک پیش مرحله به حساب آوریم و به عادت جاری سال تأسیس شرکت سهامی بیمه ایران را مبداء تقسیمبندی

مراحل بعدی قرار دهیم، با توجه به دگرگونیهای کیفی که در این صنعت صورت گرفت تقسیمبندی و مراحل زیر را در برابر خواهیم داشت:

- ۱- تأسیس شرکت سهامی بیمه ایران در سال ۱۳۱۴ تا سال ۱۳۳۱ (بایه گذاری صنعت بیمه مستقل و ملی)
- ۲- از سال ۱۳۳۱ تا ۱۳۵۰ (تأسیس بیمه مرکزی ایران)
- ۳- از سال ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۸ (ملی شدن مؤسسات بیمه و لغو اجازه کار مؤسسات بیمه خارجی در ایران)
- ۴- سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۹ (ایجاد سه شرکت بیمه دولتی).

یادآوری شود از آنجا که تقسیمبندی امری است مربوط به روش و برای تسهیل مطالعه؛ هر کس می تواند تقسیمبندی دیگری را منبای مطالعه قرار دهد. آنچه اینجا به عنوان تقسیمبندی ارائه کرده ایم؛ به هیچ روی ارزش عام ندارد و آزادی پژوهشگران را در انتخاب تقسیمبندی دیگری محدود نمی کند.

مرحله ۱- شرکت سهامی بیمه ایران در سال ۱۳۱۴ نخست به صورت یک شرکت سهامی مختلط دولتی و خصوصی و سپس با انتقال سهام سهامداران خصوصی به صورت یک شرکت بیمه با سرمایه دولت، در شهریورماه ۱۳۱۴ تشکیل شد و در آبان ماه همان سال رسماً شروع به فعالیت کرد. به همین خاطر هفته ۱۵ تا ۲۲ آبان به عنوان هفته بیمه و سالگرد تشکیل شرکت سهامی بیمه ایران شناخته می شود. شادروان داور وزیر وقت دارایی در شروع کار این شرکت در خطابه کوتاهی خطاب به کارمندان معدود شرکت چنین گفت: «من به شرکت بیمه جدیدالتاسیس به اندازه بانک ملی ایران علاقمندم و اهمیت این شرکت برای کشور به اندازه بانک ملی است... کارمندان تحصیلکرده داشته باشید و آنها را برای فعالیت حاضر نمایید. البته اسم این شرکت بزودی در تمام دنیا معروف خواهد شد...» اولین بیمه نامه شرکت سهامی بیمه ایران در ۱۴ آبانماه ۱۳۱۴ در رشته بیمه آتش سوزی برای منزل شخصی داور و نخستین بیمه حمل و نقل در تاریخ چهارم آذرماه همان سال صادر شد و در جریان سال بعد (۱۳۱۵) فعالیت در رشته های بیمه اتومبیل و عمر و حوادث آغاز گردید.

مجموع حق بیمه شرکت سهامی بیمه ایران در سال ۱۳۱۵ رقمی در حدود ۶ میلیون ریال بوده ورق بزنید

(حرکت نامه)

همین امضاءکنندگان ذیل:

خطابه ای که در تاریخ ۲۲ شهریورماه ۱۳۱۴ و خطاب از ائمه و جناب ایزدالله فرزند محمد زوی بیاضی کشانی

برای تأسیس شرکت بیمه موافقت در مواد ذیل حاصل شده است:

ماده ۱- شروع شرکت بیمه گونه مطالعه بیمه - نام شرکت سهامی بیمه ایران خواهد بود.

ماده ۲- سرمایه شرکت مبلغ بیست میلیون ریال (۲۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال) و تقسیم به بیست هزار سهم یکپایه ای است که بر حسب ذیل بین صاحبان سهام تقسیم شده است:

الف- وزارت باطنیه بیست و پنج هزار سهم - ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال - ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال (سه صد و پنجاه هزار سهم)

ب- آقای فرزند بیست و پنج هزار سهم - ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال - ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال

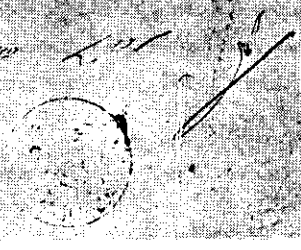
ج- آقای فرزند بیست و پنج هزار سهم - ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال - ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال

د- آقای کشانیان بیست و پنج هزار سهم - ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال - ۲,۵۰۰,۰۰۰ ریال

مجموع - ۲۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال - ۲۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال

ماده ۳- شرکت طبق اساسنامه ای که شرکت تصویب خواهد نمود اداره خواهد شد.

مطهران تاریخ دوازدهم شهریورماه هزار و سیصد و چهارده شمسی ۱۳۱۴

شدند و تنها دو نمایندگی عمده تأملی شدن بیمه در سال ۱۳۵۸ فعال باقی ماندند و بخصوص از سال ۱۳۵۰ (تشکیل بیمه مرکزی ایران) فعالیت آنها بر طبق قانون بیمه مرکزی ایران و بیمه گری دقیقاً تحت کنترل و نظارت درآمد.

این دوره از نظرتدوین مقررات قانونی و نظامنامه ها در جهت سامان دادن به فعالیت بیمه ای بسیار پر بار بود. از جمله این فعالیتها می توان به تصویب نظامنامه هیئت دولت به شماره ۸۹۲۱ مورخ ۱۳۱۵/۷/۱۲ و ۱۱۲۱۵ و ۱۳۱۶/۷/۲۶ و قانون بیمه در ۷ اردیبهشت ماه اشاره کرد که شرکت سهامی بیمه ایران در تهیه و تدوین آنها نقش اساسی داشت.

«در همین دوره است که دو اقدام اساسی، یکی در مورد کنترل و نظارت بر فعالیت مؤسسات بیمه از طریق برقراری و گذاری اتکایی اجباری به شرکت سهامی بیمه ایران و دیگری در جهت جلوگیری از خروج ارز با الزام بیمه کردن اعتبارات اسنادی و اموال موجود در ایران و ایرانیان مقیم کشور در مؤسسات بیمه ایرانی صورت گرفت که بعدها هم بدون تفسیر در متون متاخر باقی ماند. در همین دوره بسیار زاینده مسئله نگهداری اندوخته های فنی و نحوه به کار انداختن آنها نیز مورد توجه قرار گرفت و در یک کلام پایه های اصولی و درست فعالیت بیمه ای ریخته شد...»^۲

شادروان داور در همان خطابه کوتاه افتتاح شرکت سهامی بیمه ایران گفته بود: «... سعی کنید تشکیلات منظم درستی داشته باشید و حتی از اول به تأسیس شعب در خارج کشور مثل بغداد، کراچی و بمبئی اقدام نمایید...»

این آرزو بالاخره تحقق یافت و شرکت سهامی بیمه ایران علاوه بر یک شرکت مستقل بیمه به نام

Bimeh Iran Insurance Co, U.K

در انگلستان، نمایندگیهایی در امیرنشین های خلیج فارس دائر کرده است. ارزیابی اهمیت این دوره از نظر بنیانگذاری یک صنعت بیمه مستقل و ملی نیازمند گفتارهای جداگانه و مفصل است و جای آن دارد به روان مردان وطن دوست و

۲. نقل از نشریه شرکت سهامی بیمه ایران به مناسبت سی امین سال تأسیس شرکت.

۳. «از مقاله نگارنده در شماره اول سال چهارم فصلنامه بیمه مرکزی ایران» بهار ۱۳۶۸

در ۵۰ درصد کل بازار کمتر نشد. در این دوره البته بعضی نمایندگیهای خارجی هنوز فعالیتی داشتند، لکن چنانکه گفته شد اولاً انحصار آنها در بازار بیمه ایران به صورت اساسی شکسته شد و ثانیاً نقش آنها در کل بازار نیز روز بروز کاستی گرفت تا آنجا که بسیاریشان عملاً تعطیل

است که در همان سال با رقم حق بیمه کل کشور در سال ۱۳۱۴ که رقمی در حدود ۸ میلیون ریال بوده است نسبتی در حدود ۶۰ درصد را تشکیل می دهد. البته این نسبت بعدها هم همچنان ثابت ماند و رقم حق بیمه صادره شرکت سهامی بیمه ایران در مجموع (با توجه به انحصار بیمه های دولتی) هرگز

وزارت عدلیه
تیمت اسناد و املاک کز مملکتی

فازنامه تیمت شرکت سهامی

اسناد کتبی ذیل منقولین الگنانه و کمال انظار تیمت شرکت سهامی ایران

تیمت شرکت مزبور و یا شعبات ذیل کتانی می شناسند

۱- تیمت کامل شرکت سهامی بیمه ایران

۲- نوع حرکت (سهام)

۳- موضوع شرکت (هرگونه معامله بیمه است)

۴- مرکز اصلی و آدرس صحیح آن طهران

۵- اصلی حرکت و یا مؤسسه (۱) گفتار نامه (۱) و القاسم فرور - محمد پروی - ماسطر گشتیان

۶- مبدا تشکیل شرکت و مدت آن گزینده تشکیل شرکت یکصد سال است

۷- سرمایه شرکت گزینده سرمایه است که در صورت هر چه کتبی در این شرح شده است

۸- سرمایه های گزینده در این شرح و یا تحت عنوان این شرح آمده است و بقیه سرمایه در این شرح

۹- سرمایه هر کس که گزینده است

(۱) در هر کس که گزینده است و هر چه در این شرح و یا در این شرح آمده است

طبقه پروی - مهر ۱۳۱۲ - ل - ۲۸۹

شرکت سالی بیمه ایران

موازنه حسابها در آخر اسفند ۱۳۱۴

بستانکار

بدهکار

مبلغ کل	مبلغ جز	شرح
۱۲۵۰۰۰۰۰۰	—	سرمایه پرداخت نشده
۳۲۴۰	۸۰	صندوق
۲۰۱۵۲۰۰۳۰	۷۵	بانکها
	۱۷۹۰۰۱۸	بده کاران: بیمه و حسابهای متفرقه
	۱۶۱۷۵۰۱۵۱	خریداران باغ فردوس
۱۶۹۷۵۰۹۴	۸۰	وام رهن
۶۴۴۶۰۰	—	سفته های خریداری
۲۷۷۰۲۰۴۶	۷۵	اموال غیر منقول
۵۲۵۰۰۰۰	—	سهام خریداری
۲۱۰۲۷۷	۷۵	اثاثیه
۱۳۸۹۷۳	۳۵	هزینه
۳۰	—	خسارت بیمه
۲۰۰۶۶۲۰۵۱۴	۲۰	

مبلغ کل	مبلغ جز	شرح
۲۰۰۰۰۰۰۰	—	سرمایه
۲۵۷۰۹۶۶	۵۵	بستان کاران
۴۲۳۰۶	۸۵	درآمد املاک
	۱۷۲۱۰۹	آتش سوزی
	۴۰۷۹۵	باربری
	۶۴۴۰۰	متفرقه
۷۸۳۰۴	۸۰	کارمزد
۲۱۱۰۲۲۲	—	سود
۲۲۰۶۰۴	—	
۲۰۰۶۶۲۰۵۱۴	۲۰	

در آخر اسفند ۱۳۱۴

حساب سود و زیان

۱۳۸۹۷۳	۳۵	هزینه
۱۸۷۰۲۹۹	۵۰	مانده
۳۲۰۲۷۴	۸۵	

۲۱۱۰۲۲۲	—	کارمزد
۱۱۴۰۹۱۰	۸۵	درآمد املاک و سود
۳۲۰۲۷۴	۸۵	

در آخر اسفند ۱۳۱۴

حساب حق بیمه ها

۳۰	—	خسارت پرداخت شده
۷۸۳۰۴	۸۰	ذخیره در مقابل بیمه های تا نام
۷۸۳۰۴	۸۰	

۷۸۳۰۴	۸۰	مخرج حق بیمه ها
۷۸۳۰۴	۸۰	

دارائی

در آخر اسفند ۱۳۱۴

ترازنامه

بدهی

۲۰۱۵۵۰۰۹۱	۵۵	وجه نقد در صندوق و بانکها
۱۶۹۷۵۰۹۴	۸۰	بده کاران متفرقه
۲۷۷۳۳۳۲۴	۵۰	اموال منقول و غیر منقول
۱۰۱۹۹۰۰۰	—	سهام و سفته ها
۸۰۰۲۳۰۵۱۰	۸۵	

۷۵۰۰۰۰۰۰	—	سرمایه پرداخت شده
۲۵۷۰۹۶۶	۵۵	بستانکاران متفرقه
۷۸۳۰۴	۸۰	ذخیره حق بیمه ها
۱۸۷۰۲۹۹	۵۰	مانده حساب سود و زیان
۸۰۰۲۳۰۵۱۰	۸۵	

عملاً به دست مؤسسات بیمه ایران سپرده شد.

خروج عواید حاصل از عملیات بیمه ای نمایندگان گنجگاهی خارجی و علاوه بر آن نحوه تنظیم حسابها و نگهداری اندوخته ها به شکل دقیق و روشن در این دو تصویرنامه گنجانده شد.

روشن اندیشی که با این فعالیتها در ایجاد و تحکیم و توسعه صنعت بیمه ایران اقدام و مشارکت کردند درود بفرستیم. خدایشان بیاوراد.

مرحله ۲ - در تقسیم بندی ما دوره ایست که از سال ۱۳۳۱ (صدور تصویرنامه هیئت دولت به شماره ۲۵۲۲۶ مورخ ۳۱/۹/۱۲ و آیین نامه اجرایی آن در تاریخ ۳۲/۱/۱۵) آغاز و به تشکیل بیمه مرکزی ایران در سال ۱۳۵۰ ختم می شود.

نتیجه این تصویرنامه محدود شدن تعداد نمایندگان گنجگاهی مؤسسات بیمه خارجی بود تا آنجا که اکثر آنها عملیات بیمه خود را که مقرون به صرفه نمی دیدند تعطیل کردند و عملاً شمارشان به دوشرکت اینگستراخ (شوروی) و یورکشایر (انگلیسی) که سابقه زیادتری در بازار داشت محدود گردید.

دو تصویرنامه پیشگفته، در جهت تکمیل مقررات و نظامنامه های قبلی سالهای ۱۳۱۵ و ۱۳۱۶ و انطباق آنها با تغییرات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور تهیه شد. زمان، زمان ملی شدن صنعت نفت کاهش درآمدهای ارزی و اعمال نوعی محاصره اقتصادی بود. تمام نکات اصلی نظامنامه های قبلی از جمله انحصار عملیات مربوط به دولت در بیمه ایران، انجام برخی از بیمه ها در مؤسسه های بیمه ایرانی، تأکید مجدد بر واگذاری اتکالی اجباری به بیمه شرکت سهامی بیمه ایران، افزایش وثیقه ارزی نمایندگان گنجگاهی بیمه خارجی و نحوه

در مقابل این اتفاق مهم روی داد که در فاصله سال ۱۳۲۹ تا ۱۳۴۳ تعداد ۸ شرکت بیمه ایرانی با سرمایه های ایرانی یا با مشارکت سرمایه گذاران خارجی تأسیس شد که بر طبق ضوابط تصویرنامه ها به ثبت رسیدند و فعالیت خود را آغاز کردند. صدور این دو تصویرنامه نشانه روشن بینی مسئولان وقت بود چرا که تأسیس این شرکتها خبر آن می داد که بازار بیمه رو به گسترش دارد و تنها وجود شرکت سهامی بیمه ایران برای پاسخگویی به نیازهای بیمه ای کشور کفایت نمی کند، و امر توسعه و بهره برداری از بازار

مهمترین نکته در این تصویرنامه ها واگذاری عملی امر نظارت بر مؤسسات بیمه و مسئولیت اجرای تصویرنامه به وزارت اقتصاد ملی بود و ماده ۷ آن مقرری داشت: «وزارت اقتصاد ملی برای رعایت قوانین و مقررات جاری حق نظارت و بازرسی در مؤسسات را دارد» و همچنین طبق ماده ۹ تصویرنامه اجرایی مرجع صدور اجازه تأسیس شرکتهای بیمه وزارت اقتصاد ملی تعیین شد.

از دیگر اقدامات مهم این دوره تصویب قانون بیمه اجباری مسئولیت مدنی دارندگان وسایل نقلیه موتوری زمینی از سال ۱۳۴۸ و قانون بیمه گری و تأسیس بیمه مرکزی ایران بود که قانون نخست علاوه بر جنبه مترقی و انسانی، در شناساندن بیمه و نفوذ آن در میان مردم تأثیر بسزایی داشت و دومی سرآغاز دوره ای شد که در تقسیم بندی ما شروع مرحله سوم تاریخ صنعت بیمه در ایران به شمار می رود.

دکتر فرهنگ مهر که در آن زمان مدیریت شرکت

ورق بزید

سهامی بیمه ایران را برعهده داشت، نقش اساسی را در تهیه و تصویب این دو قانون ایفا کرد و تنها برای آگاهی وارائه اطلاع، و نه تقاضا، یادآوری می‌شود که نگارنده نیز در طی ... ح و تهیه و تدوین این دو قانون نقشی نه چندان ناچیز برعهده داشت و تدوین این دو قانون را افتخاری برای خود به حساب می‌آورد که در آن با همکاران وقت خود در بیمه ایران سهیم است.^۴

مرحله ۳- که با تصویب قانون بیمه گری و تأسیس بیمه مرکزی ایران آغاز می‌شود و با افزایش درآمدهای ارزی و شروع فعالیتهای عمرانی وسیع در کشور همزمانی دارد. به دنبال فعالیت مؤسسات خارجی در سرمایه‌گذاریهای صنعتی و خدماتی که براساس قانون تشویق سرمایه‌گذاریهای خارجی صورت می‌گرفت مؤسسات بیمه خارجی دوباره به بازار روبه گسترش بیمه در ایران علاقه‌مند می‌شدند و بیم آن می‌رفت که به علت تعدد ارگانهای نظارتی (وزارت دارایی، وزارت اقتصاد و شرکت سهامی بیمه ایران) کنترل دقیقی صورت نگیرد و بازار بیمه ملی نوپای ایران در خطر هجوم مؤسسات بیمه خارجی که از هر جهت مجهزتر بودند قرار گیرد. افزایش تعداد شرکتهای که این بار مسلماً با مشارکت مؤسسات بیمه خارجی همراه بود موفقیت بازار ملی را به خطر می‌انداخت و معاملات ارزی که افزایش درخور ملاحظه‌ای می‌یافت، اگرچه در آن زمان مسئله حادّی نبود ولی ممکن بود در آینده ابعاد نادرستی به خود بگیرد.

فکر تأسیس بیمه مرکزی ایران به عنوان ارگان نظارت دولت بر فعالیتهای بیمه‌ای به منظور حفظ حقوق بیمه‌گذاران و بیمه‌شدگان در بازاری که داشت به عرصه رقابتهای احیاناً نادرست تبدیل می‌شد از چنین اوضاع و احوالی سرچشمه گرفت. بیمه مرکزی ایران فعالیت بیمه‌ای نمی‌کرد و در نتیجه رقیبی برای مؤسسات بیمه نبود (ایرادی که به واگذاری اتکایی اجباری به شرکت سهامی بیمه

ایران گرفته می‌شد). ارگانی بود مرکب از کارشناسان مطلع و دور از مسائل رفایی که همین چگونگی نه تنها موجب جلب اطمینان مؤسسات بیمه می‌شد بلکه در صحنه بین المللی به صورت وزنه‌ای درمی‌آمد که پشتیبان محکمی برای آنها به شمار می‌رفت. بیمه مرکزی یک وظیفه بیشتر نداشت (و ندارد)، و آن، اعمال نظارت دولت در جهت حفظ حقوق بیمه‌گذاران و سلامت بازار بیمه بود.

در قانون بیمه گری که از این پس نظارت بر کلیه فعالیتهای بیمه‌ای را در برمی‌گرفت ابداعات جالبی به چشم می‌خورد که از آن جمله تشکیل سازمان نظارتی واحد، مستقل و صلاحیتدار است (که بعدها مورد تأیید آنکستاد و تقلید بسیاری از کشورهای در حال توسعه قرار گرفت). از دیگر ابداعات این قانون پیشینی مقرراتی در مورد تشکیل و فعالیت مؤسسات بیمه است تا بیمه به منشأ و علت وجودی خود که تعاون است نزدیکتر شود و شرکتهای بیمه از صورت شرکتهای و مؤسسات خانوادگی به درآیند و سرمایه‌های خارجی در مؤسسات بیمه ایرانی محدود شود. این اصول از طریق افزایش حداقل تعداد سهامداران یک شرکت بیمه به ده نفر (در قانون تجارت برای شرکتهای سهامی عام سه نفر، و برای شرکتهای تعاونی ۵ نفر پیشینی شده است) و محدود کردن سهام اتباع خارجی به ۲۰ درصد و سهام هر سهامدار ایرانی، با محاسبه اولاد و اجداد به ۲۰ درصد عملی می‌شد. نتیجه این امر افزایش نقش مدیران در اداره شرکتهای بیمه و کاهش نقش سهامداران بود که با طبیعت فعالیت بیمه‌ای کاملاً مطابقت داشت.

ایجاد شورای عالی بیمه در بیمه مرکزی بیمه ایران با ترکیبی از مسئولان دولتی و نمایندگان و کارشناسان بیمه‌ای، تصویب مقررات مناسب با اوضاع و احوال را تسهیل می‌کرد و از آشفتگی بازار جلومی‌گرفت.

با تأسیس بیمه مرکزی ایران و توسعه بازار بیمه شرکتهای جدیدی با سرمایه‌های بالا که هر یک، تقویم نرخ روز ارز بین ۷ تا ۱۵ میلیون دلار سرمایه داشتند تشکیل شد. سازمانهای فروش مستقلاً ایرانی ما با مشارکت خارجیا توسعه یافت. رقابت داغ اما بیخطرتر شد، سطح اشتغال و آموزش بالا رفت. تا آنجا که دوموسسه آموزش عالی بیمه یکی به نام مدرسه عالی بیمه و دیگری در کادر همان منطقه‌ی (R.C.D متشکل از ایران، ترکیه و پاکستان، که

امروز بیمان اکو جانشین آن شده است) برای تربیت کادریهای بیمه‌ای به وجود آمد که کادر فعلی مؤسسات بیمه غالباً از دانش‌آموختگان آنها تشکیل شده است. اگرچه بازار بظاهر بازاری آزاد با بخش خصوصی نیرومندی به شمار می‌رفت ولی نظارت دولت همچنان از طریق دو موسسه بیمه مرکزی ایران و شرکت سهامی بیمه ایران برکل بازار اعمال می‌شد. در اینجا لازم می‌دانم به مسئولیت خود، به نوعی اسطوره‌زدایی بپردازم و ابهاماتی را که شاید در بعضی از اداهان وجود داشته باشد برطرف کنم:

بیمه در ایران هر چند از مفاسد کلی موجود برکنار نبود اما در مجموع به علت نفس و نوع فعالیت خود، مجموعه قوانین و مقرراتی تا حد ممکن روشن و کوشش در نظارت مستمری، مستقل و مسئولانه، بر آن (از طریق بیمه مرکزی ایران)، در مقایسه با برخی از سازمانهای اعتباری دیگر بسیار سالمتر بود و برخلاف آنچه اغلب تصور می‌کنند کاملاً در بخش خصوصی اقتصاد قرار نداشت و نمی‌توانست قرار داشته باشد. بیمه رشته‌ای بود کاملاً نظارت شده با تعداد سهامدارانی حداقل سه برابر شرکتهای سهامی عام و دو برابر شرکتهای تعاونی. بیشتر در بخش تعاونی قرار می‌گرفت تا بخش خصوصی. دخالت سهامداران در اداره شرکت، به علت محدودیت میزان سهام، بسیار اندک بود و سودآوری سهام، به علت وفور ذخایر فی و قانونی، کمتر از متوسط سود سرمایه در رشته‌های دیگر فعالیت اقتصادی بود که احیاناً نظارتی هم در آنها اعمال نمی‌شد.^۵

مرحله ۴- انقلاب، ملی شدن، دولتی شدن، با وقوع انقلاب دگرگونیهایی درنگرش کلی در اقتصاد به وجود آمد. جوبه طور کلی مخالف فعالیت بخش خصوصی و طرفداران حصار و دولتی شدن اقتصاد بود. متأسفانه هرکس هم برداشت خود را اعمال می‌کرد و در این راستا به تفاوتهای موجود توجهی نداشت و بسیاری از فعالیتهای اقتصادی که هم ارزشمند نبودند در یک سید ریخته شدند. از آن جمله ملی کردن مؤسسات بیمه به دنبال ملی شدن بانکها و بسیاری از صنایع بود. با اینهمه قانون ملی شدن مؤسسات بیمه و مؤسسات اعتباری در سال ۱۳۵۸

۴. نقل از مقاله نگارنده تحت عنوان «پنجده سال تجربه در صنعت بیمه ایران» در شماره اول سال چهارم «فصلنامه بیمه مرکزی ایران» بهار ۱۳۶۸

شماره سند	تاریخ	شرح	میلیون	
			پایان	ابتداء
۱۳۱۴	۱۳۱۴	حساب سرمایه		
۱	۲	۱- حساب سرمایه	۱۹,۱۲۵,۰۰۰	
		۲- حساب سرمایه	۲۹,۰۰۰	
		۳- حساب سرمایه	۲۹,۰۰۰	
		۴- حساب سرمایه	۲۹,۰۰۰	
		۵- حساب سرمایه	۲۹,۰۰۰	
۳	۱۴	حساب سرمایه	۱۲,۵۰۰,۰۰۰	
		۱- حساب سرمایه	۱۲,۵۰۰,۰۰۰	
		۲- حساب سرمایه	۱۲,۵۰۰,۰۰۰	
		۳- حساب سرمایه	۱۲,۵۰۰,۰۰۰	
		۴- حساب سرمایه	۱۲,۵۰۰,۰۰۰	
		۵- حساب سرمایه	۱۲,۵۰۰,۰۰۰	
۶	۱۸	حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
		۱- حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
		۲- حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
		۳- حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
		۴- حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
		۵- حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
۱	۱۱	حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
		حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
۶	۱۳	حساب سرمایه	۱۵,۰۰۰,۰۰۰	
		حساب سرمایه	۱۵,۰۰۰,۰۰۰	
۸	۱۹	حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	
		حساب سرمایه	۲,۰۰۰,۰۰۰	

آغاز برپایی تاکسون، با اعمال روشهای مدیریتی متفاوت به فعالیت خود ادامه می دهند و باشد که این فعالیت همچنان ادامه یابد.

اما از نظر نگارنده مسئله بازار بیمه به همین جا خاتمه نمی یابد و مسلم نیست که تنها حضور همین چهار شرکت برای بهره برداری از بازار بیمه ایران، بخصوص در دوره بازسازی بسنده باشد.

با آن که به نظر می رسد لایحه اداره شرکتهای بیمه مسائلی را که ناگشوده مانده بود حل کرده است، لیکن احتمال دارد تحول اوضاع اقتصادی دگرگونیهای دیگری را در امر بیمه ایجاد کند؛ در نتیجه بهترین شکل سازماندهی بازار در جهت پاسخگویی به نیازهای بیمه ای هنوز مشخص نشده است.

نقطه اتکا آینده بیمه در ایران همچنان فقط بیمه مرکزی ایران است که باید با برخورداری از کارشناسان باتجربه بتواند در بازار همواره متغیر بیمه، راه حلهای مناسبی فراروی اهل کار قرار دهد.

در خاتمه برای برجسته کردن و نمایش دقیقتر تاریخچه ای که بیان کردیم، مقطعی از مقاله ارزشمند آقای نادر مظلومی را با اجازه ایشان به عاریت می گیریم و علاقه مندان به تحولات کمی این دوره را به اصل مقاله ایشان تحت عنوان «تحلیلی بر رشد و توسعه بیمه در ایران» در شماره ۳ سال دوم فصلنامه بیمه مرکزی ایران پاییز ۱۳۶۶

احاله می دهیم

هر حال کلیه سهام آن متعلق به دولت بود، و دو شرکت سهامی بیمه آسیا و البرز که بعد از انقلاب فعال نگهداشته شدند (البته پرتفوی بیمه ملی به بیمه آسیا واگذار شده بود) و شرکت چهارمی از ادغام بقیه شرکتهای خصوصی، جهت فعالیت انحصاری در بیمه های اشخاص به نام بیمه دانا (نام یکی از شرکتهای خصوصی قبل از انقلاب).

این شرکتها مجمع عمومی مشترک و هیئت مدیره مستقل و جداگانه دارند. هریک از این شرکتها از

مصوب شورای انقلاب روشن و بدون ابهام بود. متأسفانه استنباطهای شخصی برخی مسئولان وقت در بیمه موجب شد که خودسرانه (و گاه برخلاف قانون ملی شدن) تغییراتی در ساختار بازار به وجود آورند که نه تنها به اعتلای حرفه و گسترش بازار کمکی نکرد، بلکه درهم ریختگی و آشفتگی نیز به بار آورد. بعضی از مؤسسات موجود تعطیل شدند و بعضی تحت مدیریت مشترک قرار گرفتند و برخی درهم ادغام شدند و حداقل آن که بیشترشان بلا تکلیف ماندند.

مؤسسات بیمه	۱۳۱۴	۱۳۱۴ - ۳۱	۵۸ - ۱۳۳۱	۱۳۵۸ - ...
داخلی	۰۰۰	۲	۱۳	۴
خارجی	۲۱	۲۳	۲	-

هدف از تدوین و تصویب لایحه «اداره مؤسسات بیمه» در تاریخ ۶۷/۹/۱۳ پایان دادن به این نابسامانی بود. براساس این لایحه از کل شرکتهای بیمه ایرانی (بنا بر قانون ملی کردن مؤسسات بیمه، به فعالیت دو نمایندگی خارجی اینگستراخ و بورکشا برپایان داده شد) چهار شرکت دولتی به وجود آمد: شرکت سهامی بیمه ایران، که در